

Prof. PhDr. Josef Malach, CSc.

Pedagogická fakulta Ostravské univerzity
ul. Fráni Šrámka 3
Ostrava 709 00
josef.malach@osu.cz

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Autorka: **Mgr. Teresa Szymik**

Tytuł rozprawy doktorskiej:

Doskonalenie zawodowe nauczycieli a zmiany edukacyjne w polskim systemie oświaty wprowadzone reformą 1 września 2017 roku

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji w Cieszynie, 2023,
530 stran + 3 přílohy

Podstawowa charakterystyka i struktura rozprawy doktorskiej

Prezentowana rozprawa doktorska poświęcona jest aktualnemu zagadnieniu, jakim jest ustawiczne kształcenie zawodowe nauczycieli w kontekście zmian w polskim systemie oświaty wprowadzonych aktami prawnymi w 2017 roku. Zjawisko ustawicznego kształcenia zawodowego nauczycieli jest słusznie postrzegane przez autorkę i badane za pomocą teoretycznych i empirycznych narzędzi badawczych jako fenomen rzeczywistości pedagogicznej i andragogicznej. Obie podstawy naukowe nauk o edukacji są wzbogacone i poszerzone o wiele teorii psychologicznych, socjologicznych, menedżerskich i z zakresu polityki oświatowej, które pozwalają na wystarczająco kompleksowe zbadanie zdefiniowanego przez autorkę przedmiotu badań (s. 189), jakim jest: „*proces doskonalenia zawodowego nauczycieli w kontekście zmian edukacyjnych w polskim systemie oświaty wprowadzonych 1 września 2017 roku*“.

Temat badań autorki jest aktualny, społecznie i zawodowo pożądany ze względu na sprawdzoną w praktyce i powszechnie akceptowaną tezę, że "reformę przeprowadza nauczyciel", która nie jest dostatecznie respektowana przez reprezentacje polityczne i władze wykonawcze, co zwykle powoduje nieosiągnięcie zamierzeń reformy lub zmiany w zakresie celów reformy oraz utratę motywacji zawodowej, satysfakcji i zaangażowania nauczycieli jako ich kluczowych aktorów.

W swojej strukturze rozprawa doktorska zasadniczo uwzględnia powszechny styl pisania rozpraw koncentrujących się na zjawiskach edukacyjnych, jednak ma większy procent tekstu poświęconego podstawom teoretycznym i często obszernym opisom norm prawnych, procedur organizacyjnych i metodologicznych, które przy nadmiernym stopniu szczegółowości odciągają autora i czytelnika od przedmiotu badań. Usytuowanie rozdziału 4 „*Metodologiczne podstawy badań własnych*“ pomiędzy rozdziałami bardziej teoretycznymi lub opisowymi (zawierającymi opisy norm prawnych itp.) nie wydaje się zbyt szczęśliwym rozwiązaniem i lepiej byłoby umieścić go przed rozdziałami 7 i 8, w których autorka prezentuje wyniki swoich badań empirycznych.

Część teoretyczna rozprawy, w której autorka korzystała głównie ze źródeł krajowych, a w mniejszym stopniu także zagranicznych, w sposób przejrzysty i pogłębiony przedstawia w poszczególnych rozdziałach najważniejsze podstawy teoretyczne i metodologiczne rozprawy, wśród których dominują teorie zmiany w wymiarze indywidualnym, edukacyjnym i społecznym, teoria polityki oświatowej, teoria zawodu nauczyciela (pedeutologia), teoria uczenia się przez całe życie oraz teoria ustawicznego kształcenia i rozwoju zawodowego. Z punktu widzenia przedmiotu i celu badań są to teorie istotne merytorycznie, które następnie umożliwiają autorce zaprojektowanie własnych badań, w tym opracowanie autorskiego narzędzia badawczego, oraz interpretację ich wyników. Przedstawiając je, autorka czasami "trzyma się" cytowanych tekstów w nadmiernym stopniu, co sprawia, że tekst jest długi, wślizguje się w styl dydaktyczny / podręcznikowy i pokazuje niewiele poglądów ewaluacyjnych autorki w odniesieniu do jej deklarowanej praktyki pedagogicznej / metodologicznej.

Część empiryczną rozprawy stanowią trzy odrębne rozdziały. W rozdziale 4 Autorka przybliży ilościowy paradygmat badawczy, w którym prowadzi badania oraz jasno artykułuje przedmiot i cel badań, dekomponowany na pytania badawcze. Jako nieco problematyczną odbieram sformułowaną hipotezę (s. 196) „*Istnieją różnice w zakresie oceny zmian strukturalnych i programowych dokonywanej przez nauczycieli ze szkół: podstawowych, gimnazjów, liceów ogólnokształcących, techników, szkół zasadniczych zawodowych*“, którego ważność jest nieco przedwcześnie przewidziana i uzasadniona w tekście. Biorąc pod uwagę dwie bardzo szeroko rozumiane zmienne zależne (ocena zmian strukturalnych i ocena zmian programowych), bardziej pożądanym byłoby postawienie dwóch hipotez. Zasadniczo jednak jeszcze lepszym rozwiązaniem byłoby postawienie na przykład hipotez częściowych (w odniesieniu do rysunku 10 na stronie 352), które powiązałyby różnice w postrzeganiu zmian przez nauczycieli w różnych typach szkół z poszczególnymi (zasadniczymi) pytaniami skonstruowanego kwestionariusza. Ponadto można sformułować inne hipotezy i przetestować je statystycznie, wprowadzając inne interesujące zmienne niezależne, takie jak status zawodowy nauczycieli lub staż pracy.

Sformułowanie celu pracy doktorskiej i jego realizacja

Główny cel pracy został wyraźnie sformułowany przez Autorkę we Wstępie na s. 9 w brzmieniu „*Celem głównym pracy jest eksplikacja doskonalenia zawodowego nauczycieli i zmian edukacyjnych zachodzących we współczesnym świecie, a szczególnie zmian wprowadzonych reformą 1 września 2017 roku*“. Jestem przekonany, że tak sformułowany cel został przez Autorkę osiągnięty.

Następnie Autorka umiejętnie podzieliła cel rozprawy doktorskiej na cele teoretyczne i badawcze.

Cel pracy doktorskiej w ujęciu teoretycznym utorka wprowadza również w części "Wstęp", kiedy stwierdza: „*Celem analizy teoretyczno-poznawczej jest: przegląd teorii z zakresu zmian społecznych i edukacyjnych, zaprezentowanie polskiego systemu oświaty w kontekście wybranych zmian, przegląd koncepcji kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego, analiza założeń polityki oświatowej państwa w dobie reformy, rozpoznanie i opisanie podstaw prawnych doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce wprowadzonych reformą 1 września 2017 roku*.“ Stwierdzam, że teoretyczna podstawa tezy jest wystarczająco pogłębiona i rozbudowana oraz zakotwiczona w znaczących źródłach krajowych i zagranicznych.

Cele części empirycznej są wyraźnie sformułowane (na stronie 191) w następujący sposób: „*Celem praktyczno-wdrożeniowym jest opracowanie, na podstawie wniosków wynikających z*

badan, zaleceń służących poprawie systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli. Uzyskane w wyniku analizy badań zalecenia mogą być także wskazówką dla organów prowadzących i nadzorujących pracę szkół, a także instytucji wspierających proces doskonalenia nauczycieli.“ Oceniam, że ze względu na charakter nauk pedagogicznych jako nauk teoretyczno-praktycznych autorka uzyskała dużą liczbę wypowiedzi nauczycieli o charakterze refleksyjno-oceniającym, przedstawionych za pomocą szeregu wykresów i komentarzy słownych, które następnie posłużyły jako podstawa do sformułowania inspirujących i korygujących sugestii optymalizujących system ich dalszego rozwoju zawodowego. Również ten cel udało się autorce osiągnąć.

Metodologiczne podejście i procedury do osiągnięcia celów pracy

Autorka wybrała adekwatne metody analizy teoretycznej i badań empirycznych aktualnej rzeczywistości do opracowania swojej rozprawy doktorskiej. Zwyczajowa część rozpraw doktorskich, jaką jest krytyczna analiza dotychczasowych wyników badań w danym obszarze tematycznym, nie została wyodrębniona jako osobny rozdział w rozprawie autorki i wyniki te można sporadycznie znaleźć w prezentacjach ram teoretycznych badania, natomiast bardzo nadawałyby się do porównania wyników badań autora w oczekiwanym rozdziale Dyskusja, którego w pracy nie ma jako odrębnego rozdziału. Omówienie wyników badania empirycznego można w dalszym ciągu odnaleźć w pracach rozproszonych pomiędzy poszczególnymi danymi badawczymi, jednak jedynie w powiązaniu z jednym opracowaniem opublikowanym w roku 2022.

Badanie empiryczne opinii, postaw i oczekiwań nauczycieli związanych z poszczególnymi aspektami i elementami reformy edukacji zostało przeprowadzone przez autorkę za pomocą kwestionariusza, który obejmował badany obszar problemowy w wystarczająco szerokich ramach i umożliwił formułowanie opartych na danych opinii na temat wszystkich etapów reformy jako rodzaju zmiany systemowej.

Wyniki pracy doktorskiej i wkład autora w rozwiązanie omawianego problemu

Rezultaty rozprawy można rozpatrywać na trzech ważnych poziomach.

Na płaszczyźnie *"teoretyczno-poznawczej"* rezultatem rozprawy jest klarowne, niekiedy wręcz dokumentalne, przedstawienie reform edukacyjnych widzianych przez pryzmat teorii zmiany, teorii przywództwa i teorii zarządzania szkołą oraz przygotowania do nich poprzez teorię uczenia się przez całe życie i teorię profesjonalnego uczenia się. Tak szerokie spojrzenie na reformę edukacji jest przedsięwzięciem dość wyjątkowym i zasługuje na uznanie.

Na poziomie „*badawczym*“ wkładem pracy doktorskiej jest opracowanie autorskiego narzędzia opartego na kwestionariuszu, które integruje elementy identyfikujące opinie nauczycieli jako podmiotu wdrażającego reformę na temat jej przygotowania i wprowadzenia, a jednocześnie elementy umożliwiające identyfikację przebiegu szkolenia zawodowego mającego na celu pomyślne rozpoczęcie i utrzymanie reformy.

Na płaszczyźnie *"praktyczno-wdrożeniowej"* efektem badań i wieloletniego osobistego zaangażowania autora w tę problematykę jest propozycja łącznie dwudziestu działań na rzecz doskonalenia systemu kształcenia zawodowego nauczycieli, które skierowane są do organów zarządzających i metodycznych szkół, dyrektorów szkół oraz samych nauczycieli w

nawiązaniu do tezy wypracowanej przez autorkę w pracy doktorskiej wspierającej samorozwój nauczycieli i ich kształcenie w naturalnym środowisku własnej szkoły.

Strona formalna i językowa pracy

Praca spełnia wymogi formalnej redakcji tekstu i części graficznej. Autorka wykorzystała łącznie 611 źródeł czego 90 to akty prawne, a 70 to źródła internetowe. Mniejszą część źródeł stanowią źródła obcojęzyczne. Język pracy jest dopracowany i zrozumiały. Tekst ma odpowiedni charakter stylu naukowego. Należy jednak zauważyć, że zakres tekstu rozprawy jest zbyt obszerny w kontekście zalecanego zakresu rozpraw doktorskich i w kilku miejscach negatywnie wpływa na niego powtórzenie niektórych fragmentów tekstu.

Pytania do autora rozprawy

1. Praca doktorska powstała w okresie promowania koncepcji Edukacji 4.0. Jakie wymagania stawia lub będzie stawiać ta koncepcja przed nauczycielami na wszystkich poziomach szkół?
2. Czy istnieją praktyki lub strategie edukacyjne, które pomogłyby zwiększyć samokrytycyzm nauczycieli i lepszą akceptację zmian oraz ułatwić ich wdrażanie?
3. Czy efekty sieci współpracy i samokształcenia są badane, rejestrowane lub opisywane w literaturze?
4. Nieco zaskakujące jest sformułowanie tylko jednej hipotezy badawczej, która jest znacznie "złożona". Należy spróbować sformułować hipotezy, których weryfikacja byłaby bardziej przekonująca niż ścieżka weryfikacji przedstawiona w artykule.
5. Jaki był rodzaj doboru próby badawczej użyty do jej stworzenia?
6. Jaki jest obecny stan wykorzystania edukacji online lub e-learningu w systemie doskonalenia zawodowego nauczycieli?
7. Od czasu zebrania danych przedstawionych w pracy doktorskiej minęło 5 lat. Czy dostępne są dalsze dane lub ekspertyzy dotyczące wdrażania reformy lub efektów doskonalenia zawodowego nauczycieli?

Komentarze do publikacji autora

Na podstawie tekstu pracy doktorskiej i wykazu wykorzystanych źródeł nie można stwierdzić, czy autorka opublikowała artykuły lub inne opracowania naukowe z tego zakresu.

Wnioski

Przedstawiona rozprawa doktorska jest udanym profesjonalnym studium, które ukazuje kompetencje autorki do przeprowadzenia w sposób twórczy i przy użyciu narzędzi pedagogicznych i andragogicznych badania, a następnie zaproponowania rozwiązań problemu w oparciu o teoretyczną analizę źródeł pierwotnych i własne badanie empiryczne postrzegania i oceny procesu reformy edukacyjnej przez samych nauczycieli, a także analizę jakości, aktualnego i merytorycznego przygotowania zawodowego do działań związanych z reformą nauczycieli jako jej aktorów, a wreszcie na podstawie ich motywacji do udziału we własnym doskonaleniu.

Uwzględniając powyższe uważam, że recenzowana dysertacja pt. Teresy Szymik odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim, przewidzianym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r., poz. 574 ze zm.) a więc prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie Pedagogika wskazuje na umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i w sposób oryginalny

rozwiązuje problem naukowy, w związku z czym wnoszę o dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Po pomyślnej obronie rozprawy doktorskiej rekomenduję nadanie kandydatowi stopnia doktora.

V Ostravě dne 27.11.2023

Prof. PhDr. Josef Malach, CSc.
oponent disertační práce